

Конструювання процесу фізичного виховання

*Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)
Тернопільський національний економічний університет (м. Тернопіль)

Постановка проблеми. У теорії виховання великого значення надається розвитку фізичних сил і задатків особистості як фактору всестороннього її розвитку. Фізичне виховання охоплює достатньо широку сферу педагогічного впливу на вихованців. Забезпечуючи фізичний розвиток, воно покликане збуджувати потребу й інтерес до занять фізичною культурою та спортом, сприяти глибокому усвідомленню психофізіологічних основ фізичного розвитку і зміцнення здоров'я, а також створювати умови для підвищення впливу останніх на розумове, моральне й естетичне виховання [4]. У цьому розумінні фізичне виховання виступає як багатогранний процес організації активної пізнавальної і фізкультурно-оздоровчої діяльності вихованців, спрямованої на закріплення потреби займатися фізичною культурою, розвивати фізичні сили, а також виробляти санітарно-гігієнічні навички, звички здорового способу життя.

Формування у населення фізичної культури і розв'язання основних завдань виховання вимагають конструювати педагогічний процес відповідно до загальних орієнтирів, мети і змісту [3].

Аналіз досліджень і публікацій. Слід відзначити, що з філософської точки зору людська діяльність завжди визначається метою.

У педагогіці традиційно мета виховання орієнтує на кінцевий результат формування особистості. Однак такий підхід є доволі умовним у зв'язку з тим, що людина формується протягом усього життя залежно від об'єктивних і суб'єктивних умов її онтогенезу, тому правомірно вести мову про відповідність кінцевих результатів навченості й вихованості поставленій меті, досягнутих особистістю на різних ступенях [2].

Одним із перспективних напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури є розробка науково обґрунтованої системи дидактичних засобів та методів роботи викладачів (Л. Волков, О. Гужаловський, В. Болобан, Е. Вільчковський, Т. Маленюк). Однак проведення дослідження не розкривають особливостей конструювання процесу фізичного виховання.

Загальна мета виховання визначається державою. Вона повинна конституційно узаконити економічні, правові й організаційні умови досягнення виховної мети, що декларується. Змістова частина мети виховання, як свідчить світова і вітчизняна історія освіти, визначається рівнем цивілізації суспільства, його демократичними характеристиками, економічними можливостями, компетентністю служб прогнозування.

У методології педагогіки прийнято розглядати ієрархію цілей виховання, яка визначається як багатовимірністю результатів формування особистості, так і поєднанням зовнішнього і внутрішнього відокремленого від офіційної мети розвитку особистості. У вітчизняній педагогіці офіційна мета фізичного виховання визначена як "фізична досконалість особистості", яка базується на ідеалі всебічно розвинутої особистості. Особливості її реалізації представляють проблему вирішення якої вимагає відповідного конструювання процесу фізичного виховання [3].

Мета дослідження – розкрити деякі теоретичні аспекти конструювання процесу фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мета-ідеал дає статичну характеристику особистості. Динамічна ж характеристика пов'язана з поняттями саморозвитку і самореалізації. Тому, на нашу думку, можна виділити такі цілі: ідеальна уява результату, рівень реальних досягнень, рівень досягнення, якого прагне особистість.

Специфіка технології фізичного виховання полягає в тому, що в ній конструюється і здійснюється такий педагогічний процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей. Основою послідовної орієнтації навчання на мету є оперативний зворотний зв'язок, що пронизує весь педагогічний процес. Відповідно до цього в технологічному підході виділяється: постановка мети і її максимальне уточнення; строга орієнтація всього ходу педагогічного процесу на мету; орієнтація визначених цілей, а разом з ними – всього ходу процесу на гарантоване досягнення результатів; оцінка

поточних результатів, корекція процесу фізичного виховання, спрямована на досягнення поставленої мети; заключна оцінка результатів.

У реальній педагогічній діяльності у процесі взаємодії педагогів та вихованців виникають різноманітні ситуації. Визначена мета в педагогічній ситуації надає цій взаємодії цілеспрямованості. Педагогічна ситуація зіставлена з метою діяльності й умовами її здійснення і є педагогічною задачею. Отже, основною одиницею педагогічного процесу є педагогічне завдання, а педагогічний процес є не що інше, як окреслення і розв'язання педагогічних завдань [1].

Стратегічні завдання випливають із загальної мети виховання. Такими завданнями фізичного виховання є: формування моральності, волі, дисциплінованості, організованості й самостійності, почуття відповідальності за своє здоров'я, фізичний розвиток, фізичну підготовленість.

Тактичні завдання, зберігаючи свою спрямованість на підсумковий результат фізичного виховання, стосуються певного етапу розв'язання стратегічних завдань. Вони задаються ззовні й визначають вихідні цілі та кінцеві результати педагогічної діяльності на певних етапах виховання. До тактичних завдань фізичного виховання, на нашу думку, належать: сприяння зміцненню здоров'я, формування правильної постави.

Оперативні завдання – це найближчі, поточні завдання. Вони постають перед педагогом у кожен, окремо взятий момент його педагогічної діяльності. Оперативні завдання орієнтовані на завтрашній день розвитку, викликають інтерес і потребу в їх розв'язанні. Вони стають джерелом руху всієї педагогічної системи до наміченої оперативної мети.

Логіка розв'язання завдань фізичного виховання така: продумуються і розв'язуються оперативні завдання, органічно вибудовується проект, який приводить до розв'язання тактичних, а потім і стратегічних завдань. Це, у свою чергу, дає змогу досягнути оперативних, тактичних і стратегічних цілей.

Аналіз, прогноз і проект є основою розв'язання будь-якого педагогічного завдання, тому продуктивність розв'язання стратегічних, тактичних і оперативних завдань, а отже і досягнення відповідних цілей однаковою мірою зумовлюється якістю технології конструювання.

Технологія конструювання процесу фізичного виховання не зводиться тільки до обдумування дій педагога, змісту і можливостей використання різних засобів, вона включає також передбачуване конструювання дій вихованців.

У творчому процесі педагога одночасно й послідовно повинні усвідомлюватись різні педагогічні завдання. Усвідомлення кожної з них – необхідна умова продуктивного розв'язання, яке вимагає аналізу вихідних даних і визначення взаємодії. Аналіз вихідних даних повинен бути спрямований на визначення місця ситуації, що складається у цілісному педагогічному процесі, на з'ясування стану його основних компонентів: контингенту викладачів фізичної культури, вихованців, характеру взаємостосунків між ними, змісту занять, наявності засобів і умов, в яких здійснюється процес фізичного виховання [5].

Аналіз вихідних даних конкретної ситуації складає основу для постановки педагогічного діагнозу. Діагноз – це оцінка загального стану процесу фізичного виховання, а також його окремих компонентів в той чи інший момент функціонування на основі всебічного цілісного дослідження.

Діагностика може бути оперативною або тривалою. Оперативна діагностика будується на аналізі окремих характеристик вихованця, його психічного стану, а також психічного стану колективу. Тривала діагностика бере до уваги недоліки й відхилення в діяльності та поведінці вихованців, а також окремі риси психічної індивідуальності учня та колективу загалом.

Для успішного використання діагностики у своїй практичній роботі вчителю необхідно оволодіти спеціальними методиками вивчення особистості, особливостей колективу та етапів педагогічного процесу загалом. У першу чергу це стосується вимірювань.

Вимірювання полягає у присвоєнні чисел речам відповідно до певних правил. Вони проводяться з використанням різних шкал:

а) вимірювання в шкалі найменувань (номінальні вимірювання).

Це процес групування предметів на класи, коли об'єкти, що належать до одного класу, однакові (або майже однакові) за деякою ознакою або властивістю (поділ на хлопчиків і дівчаток; поділ за результатами спортивних досягнень). У номінальних вимірюваннях використовується тільки та особливість чисел, що одне число відрізняється від іншого;

б) порядкові вимірювання можливі тоді, коли дослідник може виявити різну міру певної ознаки чи властивості. Тут використовується властивість “упорядкованості” чисел і числа приписуються предметам таким чином, що якщо число присвоєне предметові А, більше від числа присвоєного предметові В, то це означає, що в А міститься більше цієї властивості, ніж у В (ранг учня у класі).

Різниця між числами в порядковій шкалі ні про що не говорить, дії над цими числами втрачають сенс;

в) інтервальні вимірювання можливі, коли можливо не тільки визначити кількість властивості в предметі, але й фіксувати рівні відмінності між предметами. Для інтервального вимірювання встановлюється одиниця вимірювання. Предметові присвоюють число рівне кількості одиниць вимірювання, що еквівалентна кількості наявної властивості (оцінювання успішності учнів);

г) вимірювання відношень характерне тим, що числа, приписані об'єктам, мають усі властивості об'єктів інтервальної шкали, але, крім цього, на шкалі існує абсолютний нуль. Нуль говорить про відсутність властивості, що вимірюється (довжина стрибка, час руху на дистанції, сила кисті).

Одержані у ході вимірювань дані ми аналізуємо, виходячи з мір центральної тенденції (мода, медіана, середнє) та мір змінливості (розмах, дисперсія, стандартне відхилення, середнє відхилення).

Міри центральної тенденції характеризують концентрацію групи значень на числовій осі. Кожна міра в певному розумінні характеризує всі оцінки групи. Часто для того, щоб зробити правильні висновки, необхідно розглядати змінливість, що характеризує елементи групи.

При розв'язуванні завдань виявлення відмінностей у рівні показників фізичних характеристик вихованців ми виходимо з того, що середнє значення досягнутих результатів на уроках фізичної культури не дає підстав для кінцевих висновків, а лише дає змогу сформулювати гіпотезу для модальних досліджень.

Зіставлення рівневих показників у різних вибірках є необхідним складником комплексних діагностичних програм.

Кінцеві висновки із зіставлення рівневих показників фізичного розвитку піддослідних можна робити на основі результатів застосування статистичних критеріїв.

На нашу думку, в цьому плані є ефективним критерій, що дає можливість зіставити так звані незалежні вибірки, тобто дві й більше вибірки, до складу яких входять різні піддослідні. Піддослідний, який входить в одну вибірку, не може входити в іншу.

U-критерій Манна-Уїтні використовують для оцінки відмінностей між двома вибірками за рівнем деякої ознаки фізичного розвитку, що виміряна, як мінімум, у порядковій шкалі. Ідея застосування критерію полягає в тому, що оцінюємо ділянку перекриття двох вибірок. Чим менша ця ділянка, тим більша ймовірність того, що відмінності достовірні.

Наприклад, проводячи тестування з нормативу зі стрибків у висоту в учнів двох підгруп нами одержано результати (табл. 1).

Таблиця 1

Результати стрибків у висоту

Перша підгрупа		Друга підгрупа	
код піддослідного	показник, см	код піддослідного	показник, см
I.A.	111	H.T.	113
K.A.	104	O.B.	107
K.E.	107	C.B.	123
P.A.	90	F.O.	122
S.A.	115	I.H.	117
St.A.	107	I.C.	112
T.A.	106	I.B.	105
F.A.	107	K.O.	108
Ч.І.	95	P.P.	111
Ц.Х.	116	P.I.	114
См.Х.	127	O.K.	102
K.Ан.	115	H.K.	104
Б.Л.	102		
Ф.В.	99		

Для зіставлення одержаних даних упорядкуємо множини і проранжуємо їх як для однієї вибірки відповідно до правил ранжування (табл. 2).

Упорядковані результати стрибків у висоту та їх ранги

Перша підгрупа		Друга підгрупа	
показник, см	ранг	показник, см	ранг
127	26	123	25
116	22	122	24
115	20,5	117	23
115	20,5	114	19
111	15,5	113	18
107	11,5	112	17
107	11,5	111	15,5
107	11,5	108	14
106	9	107	11,5
104	6,5	105	8
102	4,5	104	6,5
99	3	102	4,5
95	2		
90	1		
Сума			
1 501	165	1 338	186
Середнє			
107,2		111,5	

Середні значення результатів для першої підгрупи $\bar{x}_1 = 107,2$, для другої – $\bar{x}_2 = 111,5$. Однак це не означає, що виявлена відмінність є статистично достовірною.

Для подальшого дослідження результатів сформулюємо гіпотези:

- нуль-гіпотеза: учні другої підгрупи не переважають учнів першої підгрупи за результатами стрибка у висоту;
- альтернативна гіпотеза: учні другої підгрупи переважають за результатами стрибка у висоту.

За формулою

$$U = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_x \cdot (n_x + 1)}{2} - T_x,$$

де n_1 – кількість піддослідних у вибірці 1, n_2 – кількість піддослідних у вибірці 2, T_x – більша з двох рангових сум, n_x – кількість піддослідних в групі з більшою сумою рангів, знаходимо емпіричне значення критерію.

$$U_{емп} = 14 \cdot 12 + 6 \cdot (12+1) - 186 = 60$$

За статистичними таблицями [2], знаходимо критичне значення критерію $U_{кр} = 38$ ($p \leq 0,01$). Тобто ми одержали, що $U_{емп} > U_{кр}$.

У такому випадку нуль-гіпотеза приймається, тобто відмінності досліджуваних вибірок статистично недостовірні, вони мають випадковий характер.

Наступним етапом конструювання процесу фізичного виховання є прогнозування. Воно надає можливість ставити діагностичні цілі. Педагогічне прогнозування – це процес одержання випереджаючої інформації про об'єкт (знання, стосунки учня, класу та ін.), що базується на науково обґрунтованих положеннях і різноманітних методах (моделювання, висунення гіпотез, уявний експеримент, екстраполяції).

У результаті педагогічного прогнозування конкретизуються педагогічні цілі, зіставлені з умовами їх здійснення, трансформуються в педагогічні завдання. Як результат науково обґрунтованого прогнозування педагогічне завдання синтезує змістову, мотиваційну й операційну складові частини діяльності викладача фізичної культури та вихованців.

Оволодіння педагогом технологією прогнозування дає можливість перейти до педагогічного проектування навчально-виховного процесу. Педагогічне проектування полягає у змістовому, організаційно-методичному, матеріально-психологічному та соціально-психологічному оформленні задумів реалізації цілісного розв'язання поставленого завдання [4].

Висновки. У зв'язку з проведеним дослідженням ми прийшли до певної логіки конструювання процесу фізичного виховання. Держава формує суспільне замовлення в найбільш загальному вигляді.

Для досягнення поставленої мети формується відповідна педагогічна система, у структурі якої чітко виділяються педагогічне завдання і технологія її розв'язання.

На практиці складність конструювання процесу фізичного виховання полягає в тому, що при його розробці слід враховувати дві групи обмежень. Зміст занять фізичною культурою, з одного боку, повинен задовольнити вимоги практичної значимості, вміщуватись у межах відведеного часу, а з іншого – він повинен відповідати рівневі фізичної підготовленості вихованців. Отже, педагог може досягнути успіху тільки в тому разі, якщо при розробці технології конструювання в нього на перший план виходять вихованці, їх потреби, їх готовність до фізичних занять, їх здатність до саморозвитку.

Література

1. Балл Г. А. Теория учебных задач: психолого-педагогический аспект.– М.: Педагогика, 1990.– 320 с.
2. Безпалько В. П. Слагаемые педагогической технологии.– М.: Педагогика, 1989.– 140 с.
3. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку.– Л.: ВНТЛ, 1998.– 335 с.
4. Тер-Ованесян А. А. Педагогические основы физического воспитания.– М.: ФиС, 1978.– 206 с.
5. Щуркова Н. Е., Питюков В. В. Новые технологии воспитательного процесса.– М.: Б. и., 1993.

Анотації

У статті висвітлено особливості постановки мети фізичного виховання, їх трансформація в педагогічні завдання. Розкрито основні підходи до конструювання розв'язку виховних завдань.

Ключові слова: *стратегічні завдання, тактичні завдання, оперативні завдання, аналіз, діагноз, прогнозування, проектування.*

В статье раскрыты особенности постановки целей физического воспитания, их трансформации в педагогические задачи. Раскрыты основные подходы к конструированию решения воспитательных задач.

Ключевые слова: *стратегические задачи, тактические задачи, оперативные задачи, анализ, диагноз, прогнозирование, проектирование.*

In the article of the logic of pedagogical technologies, the peculiarities of the organization of the aims of physical training and their transformation into pedagogical problems are lighted. The main approaches to the organization of the solution of educational problems.

Key words: *strategically problems, tactical problems, operative problems, analysis, diagnosis, prognostication and projection.*